

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Протягом тривалого часу, а саме з моменту утворення України як незалежної держави, відбуваються негативні процеси в макроекономічному розвитку, пов'язані з упровадженням нових методів і способів управління, ринковими перетвореннями, зміною форм господарювання тощо. Досвід показує, що вирішення подібних проблем у масштабах всієї країни майже неможливе без чітко розробленого, економічно обґрунтованого плану дій. Тому для здійснення змін у соціально-економічному розвитку і подолання виниклих територіальних диспропорцій необхідно підходити до даної проблеми комплексно. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки і практичного впровадження комплексних програм розвитку регіонів, які б розроблялися виходячи з індивідуальної особливості та специфіки кожного регіону окремо.

До даного часу питанням розробки, упровадження та аналізу різнорівневих програм регіонального розвитку присвячені роботи таких учених: І. Белявського, З. Герасимчука, В. Павлова, С. Романюка [1-4] та інших. Дослідженням розвитку регіональної економіки багато уваги приділено співробітниками Інституту Міністерства економіки, Інституту прогнозування, Інституту регіональних досліджень.

Практика макроекономічного розвитку будь-якого регіону підтверджує, що ефективне функціонування соціально орієнтованого ринкового механізму неможливе без активної соціально-економічної регіональної політики.

Вигідне географічне розташування, близькість до джерел сировини і ринків збуту продукції, багатогалузева промисловість, розвинута мережа транспортних комунікацій, висока щільність населення та інтелектуальний потенціал надають Луганській області незаперечні переваги перед іншими регіонами країни. На сьогодні можна впевнено стверджувати, що область активно розвивається в усіх напрямках соціально-економічного життя країни, що ставить її в один ряд із найбільш розвинутими індустріальними регіонами України. Подальше прагнення мати позитивну динаміку зростання, насамперед економіки області як основи її соціального розвитку, зобов'язує область не тільки до прискореного розвитку економіки, але і до участі в міжрегіональному і міжнародному розподілі праці, поліпшення якості життя, подальшого гуманітарного розвитку і відповідно підвищення іміджу території.

Очевидно, що на сучасному етапі система розробки концепції прогнозування, планування та формування стратегічних програм соціально-економічного розвитку регіону має стати структурно-визначальною складовою дієвого інструменту реалізації економічної політики на регіональному рівні. У ній має бути представлений розгалужений та узгоджений комплекс перспективних заходів та стратегічних завдань, який уможливує переведення економіки області на траєкторію сталого економічного зростання [5].

За 2006 р. обсяг промислового виробництва Луганської області збільшився на 1,7%, що на 0,1 відсоткового пункту більше, ніж за 2005 р. Приріст забезпечено у таких галузях: добувна промисловість (на 6,2%), харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів (1,6%), целюлозно-паперова п ISSN 1562-109X видавнича справа (11,9%), хімічна і нафтохімічна (1,7%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (10,5%), металургія та обробка металу (на 15,7%), машинобудування (на 5,7%), виробництво та розподіл електроенергії, газу та води (зростання на 17,4%). Разом із тим не вдалося поліпшити ситуацію з виробництва коксу і продуктів нафтопереробки (спад на 10,4%) та у легкій промисловості (спад на 6,5%).

Луганська область робить вагомий внесок в економічний потенціал України та входить до п'ятірки найпотужніших промислово-економічних регіонів.

Агропромисловий комплекс області дає майже 9% валового суспільного продукту, в ньому здійснюють виробничу діяльність близько 2 тис. підприємств. За січень-листопад 2006 р. обсяг продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств порівняно з відповідним періодом 2005 р. скоротився на 9,6%. Зменшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції сталося за рахунок рослинництва (спад на 15,5%) внаслідок несприятливих погоднокліматичних умов. Обсяг продукції тваринництва зріс на 2,2%.

За підсумками 2006 р., Луганська область посіла третє місце в Україні за обсягами реалізованої промислової продукції, що склали близько 39 млрд. грн., або 8,7% від загальнодержавного обсягу.

Інвестиційна діяльність є одним із пріоритетних напрямів у досягненні

стабільного соціально-економічного розвитку регіону. За січень-вересень 2006 р. підприємствами та організаціями освоєно 3033,6 млн. грн. інвестицій в основний капітал (капітальних вкладень), що на 1,0% більше порівняно з січнем-вереснем 2005 р. Основним джерелом фінансування залишаються власні кошти підприємств, які становлять 75,6% усіх освоєних інвестицій. У 2006 р. будівельними організаціями області виконано робіт на суму 1424,1 млн. грн., що на 2,8% більше, ніж за 2005 р.

Набув подальшого розвитку споживчий ринок області. Обсяг роздрібного товарообігу підприємств, що здійснюють роздрібну торгівлю, та ресторанного господарства за січень-листопад 2006 р. становив 3266,9 млн. грн., що у порівняних цінах на 25,7% більше обсягу відповідного періоду 2005 р. Обсяг реалізованих послуг порівняно з минулим роком зріс на 13,5% і становив на одну особу 314,02 грн.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в область, станом на 01.10.2006 р. становив 278,3 млн. дол. США, що складає 115,0 дол. на одну особу. За 9 місяців 2006 р. малими та середніми підприємствами регіону залучено 6,4 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, а також 18,2 млн. дол. США портфельних інвестицій.

Обсяг експорту товарів за січень-жовтень 2006 р. становив 2541,7 млн. дол. США і збільшився порівняно з січнем-жовтнем 2005 р. на 49,1%, імпорту – 2316,7 млн. дол. США і збільшився на 18,1%. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами і послугами становило 225,0 млн. дол. США.

Фінансовий результат суб'єктів господарювання від звичайної діяльності до оподаткування (крім малих, сільськогосподарських підприємств та установ, що утримуються за рахунок

бюджету) за січень-листопад 2006 р. становив 295,5 млн. грн. прибутку. Питома вага прибуткових підприємств становила 57,7%. Поки не вдається стабілізувати платіжну дисципліну. Дебіторська та кредиторська заборгованість підприємств на 01.10.2006 р. становили відповідно 13,7 та 19,8 млрд. грн. Протягом січня-вересня дебіторська заборгованість збільшилася на 17,1, кредиторська – на 11,7%.

Активізувалася зовнішньоекономічна діяльність. Оборót зовнішньої торгівлі товарами за січень-жовтень 2006 р. становив 4858,4 млн. дол. США і проти січня-жовтня 2005 р. збільшився на 32,5%.

Незважаючи на загальну позитивну економічну динаміку, невирішеним залишається ряд проблем, необхідність розв'язання яких має бути врахована при середньо- і довгостроковому плануванні соціально-економічного розвитку Луганської області.

Найбільш гострими проблемами залишаються:

- недостатня ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів в умовах енергетичної кризи;

- ускладнення геологічних умов розробки вугільних родовищ, дефіцит обігових коштів унаслідок незадовільного фінансування галузі, низької ціни енергетичного вугілля та гострої нестачі кваліфікованих кадрів;

- низька рентабельність підприємств паливної промисловості (збитки вугільних підприємств складають понад 50% збитків підприємств промислового комплексу області);

- низька інвестиційна привабливість підприємств регіону внаслідок деформованої структури економіки та значного ризику інвестування, що зумовлено фінансовими, криміногенними та екологічними чинниками;

- постійний ризик виникнення небезпечних та аварійно-небезпечних ситуацій у зв'язку із відсутністю системи запобігання їм та упередження, у тому числі внаслідок підтоплення територій;

- незадовільний рівень інноваційної діяльності на підприємствах області;

- незадовільні темпи реформування структури управління житловим фондом та комунальними підприємствами;

- неефективність реалізації процедур санації та банкрутства, у яких сьогодні знаходяться 437 підприємств різних галузей. Забезпечення пріоритетності санації підприємств перед їх повною ліквідацією є переважним для завершення реструктуризації промислового комплексу області;

- наявність значної податкової заборгованості та заборгованості з виплати заробітної плати (за цими показниками Луганську область випереджає лише Донецька);

- недостатнє завантаження виробничих потужностей, значний ступінь зносу основних фондів та енергоємне устаткування у промисловому комплексі;

- вкрай низький рівень застосування енергозберігаючих технологій на інженерних об'єктах житлово-комунального господарства та у житловому фонді (особливо це стосується ступеня обладнання приладами обліку);

- розбалансованість схем тепlopостачання населених пунктів;

- низька ефективність виробництва сільськогосподарської галузі, повільний розвиток інфраструктури збуту аграрної продукції, неспроможність наявної інфраструктури аграрного ринку забезпечити його ефективну діяльність.

Демографічна ситуація в області характеризується тенденцією до зменшення кількості населення. Середня чисельність наявного населення області за січень-листопад 2005 р. становила

2426,0 тис. чол., а за аналогічний період 2006 р. – 2396,6 тис. чол. У сільській місцевості інтенсивність природного скорочення чисельності населення майже в півтора рази вище, ніж у міських поселеннях.

В області приділяється значна увага розвитку фізичної культури і спорту, вихованню фізично розвиненого молодого покоління, запровадженню здорового способу життя, залученню до спортивних занять широких верств населення, зокрема у сільській місцевості. Зростає кількість населення, охопленого всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи: у 2005 р. – 182686 чол., у 2006 р. – 182700. Протягом 2006 р. луганські спортсмени взяли участь у 189 всеукраїнських заходах та 55 міжнародних. В області здійснюються заходи щодо розвитку олімпійських видів спорту, підготовки олімпійського резерву, поступово розвиваються ігрові види спорту.

Мережа закладів освіти в області відповідає загальним потребам. У зв'язку з погіршенням демографічної ситуації кількість навчальних закладів протягом останніх років дещо зменшилася. Якщо у 2005 р. в області функціонувало 790 загальноосвітніх закладів [6], то у 2006 р. – 777. До шкіл області протягом 2005-2006 рр. поставлено 88 сучасних навчальних комп'ютерних комплексів. Забезпеченість шкіл I-III ступенів сучасною комп'ютерною технікою складає 72%. В області створено належні умови для реалізації конституційних прав громадян України на здобуття вищої освіти. Луганська область посідає 11 місце в Україні за кількістю студентів на 10 тис. населення (446 чол.), прийом студентів на навчання у 2006 р. склав 34,2 тис. чол.

Поліпшилася ситуація на ринку праці області. Станом на 01.12.2006 р. рівень безробіття в області становив 2,0% від працездатного населення

працездатного віку, що на 0,2 відсоткового пункту менше, ніж рік тому.

У 2006 р. зросли доходи населення, основною складовою яких є заробітна плата. Номінальна середньомісячна заробітна плата у січні-листопаді 2006 р., нарахована на одного штатного працівника, становила 1006,89 грн., що на 27,6% більше, ніж за відповідний період 2005 р. Середньомісячна заробітна плата в розрахунку на одного штатного працівника області в листопаді склала 1088,45 грн. і перевищує рівень мінімальної заробітної плати та рівень прожиткового мінімуму для працездатних осіб у 2,9 та 2,2 рази відповідно.

Загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати в цілому по Луганській області на 01.12.2006 р. становила 94,0 млн. грн., що на 10,9%, або 9,2 млн. грн. більше, ніж на 01.01.2006 р.

Зростання доходів населення сприяло зменшенню заборгованості за житлово-комунальні послуги та електроенергію. У січні-листопаді 2006 р. населенням області сплачено за житлово-комунальні послуги, включаючи погашення боргів попередніх періодів, 504,6 млн. грн., що порівняно з аналогічним періодом 2005 р. більше на 12,1%, або на 54,5 млн. грн. Крім того, за електроенергію населення сплатило 171,0 млн. грн.

Рівень сплати населенням житлово-комунальних послуг за січень-листопад 2006 р. склав 88,2%. Проте у зв'язку з підвищенням тарифів на житлово-комунальні послуги заборгованість з оплати житлово-комунальних послуг збільшилася у листопаді на 11,1% і станом на 10.12.2006 р. становила 601,4 млн. грн., за електроенергію – на 1,2% і становила 225,1 млн. грн.

Аналіз сучасного соціально-економічного стану Луганської області дає підстави виділити пріоритетні напрями

та завдання Регіональної комплексної програми розвитку Луганської області на період до 2015 року.

1. Розвиток галузей з високим інноваційним потенціалом.
Прискорений розвиток високотехнологічних виробництв з випуску конкурентоспроможної продукції та формування експортного потенціалу можливе лише завдяки впровадженню світових та вітчизняних науково-технічних досягнень. Тому необхідно спрямувати зусилля на зростання інноваційного потенціалу економіки регіону.

Найбільш інноваційно активними є підприємства обробної промисловості, а саме металургії та обробки металу, з виробництва коксу та продуктів нафтопереробки, машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості. Підприємствами цих галузей реалізується 47,3% всієї інноваційної продукції, що виробляється в області.

Частка інноваційних підприємств у загальній кількості промислових підприємств складає 6,2%, що вкрай недостатньо для такого промислово розвинутого регіону, як Луганська область.

Наукові та науково-технічні роботи здійснюють 49 організацій, якими у 2006 р. виконано робіт на 45,8 млн. грн. Понад 70% загального обсягу робіт становлять науково-технічні розробки, які запроваджуються на підприємствах області.

Необхідно підтримувати науково-дослідні та освітні установи, діяльність яких пов'язана з пріоритетними секторами регіональної економіки, а також забезпечувати передачу результатів наукових досліджень для потреб виробничої сфери.

2. Реструктуризація та диверсифікація економіки регіону.

Головним пріоритетом структурних перетворень у регіоні має стати технологічна перебудова промисловості на основі розвитку ресурсозберігаючих технологій для забезпечення конкурентоспроможності регіональної економіки. Необхідним є створення регіональних промислових кластерів; поліпшення коопераційних зв'язків; забезпечення сприятливих умов для залучення зовнішнього капіталу й інвестицій. З метою ліквідації галузевих диспропорцій у розвитку промисловості потрібно нарощувати потужності машинобудування, хімії та нафтохімії, легкої та харчової промисловості.

Структурна перебудова є найважливішим напрямом трансформації економіки регіону. Ця перебудова покликана подолати накопичені за багато років глибокі структурні деформації, забезпечити створення якісно оновленої системи продуктивних сил. Сутність оновлення у тому, щоб структура економіки була адекватна реальним потребам суспільства, базувалася на сучасних прогресивних технологіях, могла ефективно функціонувати в умовах ринку та інтеграції української економіки у світове господарство, містила вбудовані соціальні регулятори. Ключовими напрямами структурних перетворень є: реструктуризація вугільної та металургійної галузей, що становлять основу промислового комплексу регіону; створення розвинутого споживчого сектору; згортання неефективних сфер використання інвестиційних ресурсів по галузях і комплексах; створення сприятливих умов розвитку ефективного конкурентоспроможного аграрного сектору, створення умов для комплексного розвитку сільських територій, вирішення соціальних проблем села.

3. Розвиток ринкового середовища. Підтримка малого та

середнього підприємництва.

Економічний розвиток в умовах соціально орієнтованої економіки є результатом поєднання визначальних чинників – приватної підприємницької ініціативи та вільної ринкової конкуренції між суб'єктами господарювання. Стимулювання їх розвитку стає однією з найважливіших передумов економічного зростання.

Створення цілісної та ефективної системи підтримки малого і середнього бізнесу в регіоні здійснюватиметься шляхом реалізації короткострокових національної, регіональної та місцевих програм розвитку малого підприємництва, що сприятиме вирішенню ключових проблем ведення бізнесу – ресурсному, інформаційному та фінансово-кредитному забезпеченню підприємців області. Подальше розширення бізнес-інфраструктури буде спрямоване на створення у районах та містах області фонду підтримки підприємництва, основними завданнями якого стануть надання суб'єктам малого бізнесу фінансово-кредитної допомоги, консалтингових, тренінгових послуг.

4. Удосконалення територіальної структури економіки, вирішення проблем монофункціональних міст. Зрозуміло, що на сьогодні повна реалізація пропозицій, спрямованих на побудову принципово нової методологічної бази політики регіонального розвитку, є достатньо проблематичною через існуючі інституційні, організаційні, правові бар'єри. Для їх ліквідації потрібна адміністративна реформа, яка стала б дієвим каталізатором підвищення ефективності управління процесами соціально-економічного розвитку регіонів, зробила б їх більш динамічними і мобільними.

Структурна перебудова економіки регіону має здійснюватися з урахуванням

необхідності зменшення територіальних диспропорцій у розвитку продуктивних сил. Необхідно забезпечити функціонування регіональної економіки як

цілісної системи на базі оптимального розміщення підприємств, розвитку системи розселення. Заходи щодо комплексного підходу до вирішення проблем монофункціональних міст здійснюватимуться

через розробку і реалізацію комплексних програм подолання депресивності територій.

5. Реформування житлово-комунального господарства, реконструкція і розвиток інженерної та транспортної інфраструктури. Ключовим завданням розвитку економіки регіону є необхідність розробки і впровадження житлово-комунальної реформи в регіоні. Вона має забезпечити демонополізацію, конкуренцію та розвиток галузі, проведення нової тарифної політики та захист прав споживачів, надання комунальних послуг відповідно до визначених нормативів і стандартів при дотриманні умов економічної обґрунтованості та соціальної справедливості.

Важливою складовою реформи житлово-комунального господарства є розвиток конкуренції у системі управління та обслуговування житлової сфери, що дозволить власникам житла та об'єктів комунального призначення самостійно визначати обслуговуючу організацію для забезпечення необхідного рівня якості робіт і надання послуг. З метою демонополізації житлово-комунального господарства передбачається залучення приватних організацій, що забезпечить реальну правову рівність суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм та споживачів послуг. Експлуатація об'єктів комунальної тепло-

енергетики, централізованого водопостачання та водовідведення здійснюватиметься підприємствами різних форм власності на основі укладання контрактів на управління, договорів оренди, концесії.

6. Раціональне використання і відновлення природних ресурсів, охорона довкілля. Загострення проблем безпеки навколишнього середовища і населення стало визначальною рисою сучасності. Зростання обсягів антропогенного впливу на природне середовище, урбанізація територій негативно впливають на населення.

Екологічна безпека регіону розглядатиметься як сукупність процесів і заходів щодо створення сприятливих умов для відтворення природних ресурсів, життя та здоров'я людей, як одна з категорій сталого розвитку економіки регіону.

Пріоритетним завданням буде вдосконалення економічних механізмів охорони природи та природокористування з метою формування умов для концентрації фінансових ресурсів та їх цільового використання на фінансування нагальних екологічних заходів загальнодержавного та регіонального значення.

Для поліпшення екологічної ситуації в регіоні слід здійснювати репрофілювання підприємств, рекультивацію земель, ліквідацію териконів, відстійників, шлакосховищ, упроваджувати екологічно безпечні технології, а також більш ефективно використовувати вторинні ресурси, відходи виробництва, переводити підприємства на оборотне водопостачання. Заходи щодо охорони природного середовища здійснюватимуться через реалізацію екологічних програм, спрямованих на поліпшення якості повітря, води,

розвиток заповідної справи та створення цілісної екомережі, запровадження і додержання принципів екологічно збалансованого розвитку.

7. Розвиток людського потенціалу. Для реалізації даного напрямку необхідно стимулювати народжуваність, зменшивши для регіону критерій віднесення до багатодітної сім'ї (включати до цієї категорії сім'ї, які мають двох дітей) з наданням їм широкого кола податкових та соціальних пільг. Потрібно широко застосовувати довготермінове кредитування зведення та отримання житла не тільки для молодих сімей.

Вирішення комплексу проблем соціального розвитку регіону з метою підвищення рівня життя населення має здійснюватися за такими напрямками:

реформування системи охорони здоров'я – створення правових, економічних та організаційних умов надання доступної якісної медичної допомоги, переорієнтації служби охорони здоров'я на профілактику захворювань, насамперед інфекційних, зниження ризиків, пов'язаних із забрудненням та шкідливим впливом довкілля з метою збереження, зміцнення та відновлення здоров'я людини, збільшення тривалості і підвищення якості її життя;

створення умов для соціального становлення сімей, жінок, дітей та молоді, розвитку фізичної культури та спорту, сприяння впровадженню здорового способу життя через активні заняття фізичною культурою і спортом усіх категорій населення з метою зміцнення їх здоров'я, фізичного та духовного розвитку;

розвиток матеріально-технічної бази установ культури та мистецтва, створення належних умов для становлення та самореалізації творчої молоді, збереження та розвиток системи

творчої освіти. Формування у мешканців області патріотизму та почуття гордості за Луганщину, збереження культурної спадщини

області та активне ознайомлення з нею мешканців. Підтримка та розвиток сільських установ культури, організація та здійснення знакових культурологічних акцій та заходів, що творчо ідентифікують Луганщину в Україні та за її межами, підтримка творчих спільнот, комп'ютеризація бібліотек та створення єдиної обласної інформаційної мережі;

розвиток системи освіти – забезпечення рівного доступу до здобуття якісної освіти громадянами України, адаптація її до соціально орієнтованої ринкової економіки, інтеграція в європейський та світовий освітньо-правовий простір, удосконалення механізмів управління, оптимізації, прогнозування та фінансування, здійснення заходів щодо соціального захисту учасників навчально-виховного процесу, прискорення розвитку вищої освіти, її інтеграції у європейський освітній простір;

підтримка соціально вразливих верств населення. Регіональна соціальна політика буде спрямована на подолання бідності, попередження найбільш глибоких її проявів, зниження ступеня розшарування суспільства за рівнем доходів, становлення середнього класу як основи матеріального благополуччя сім'ї, головного чинника соціальної та політичної стабільності в державі. Забезпечуватимуться державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії для мешканців усіх населених пунктів області.

Політика розвитку людських ресурсів на регіональному рівні спрямовуватиметься на забезпечення повної зайнятості працездатного

населення. Зусилля місцевих органів державної влади мають концентруватися на запровадженні дієвих стимулів щодо створення робочих місць в усіх сферах економічної діяльності, забезпеченні гарантій зайнятості у процесі реструктуризації підприємств, на підтримці підприємництва і самозайнятості населення, розширенні практики громадських робіт, підвищенні гнучкості ринку праці.

У сфері повної зайнятості вживатимуться заходи щодо прискорення адаптації населення до ринкових вимог із урахуванням європейських та євразійських інтеграційних процесів розвитку інфраструктури ринку праці, підготовки кадрів. У першу чергу вдосконалюватиметься структура зайнятості та оптимізуватиметься структура робочих місць, удосконалюватимуться цільові програми з точки зору їх впливу на умови зайнятості в галузях, у містах і районах.

Література

1. Белявский И.К. Региональный анализ потребительского рынка // Вопросы статистики. – 2005. – № 9. – С. 16-25.
2. Герасимчук З. Комплексная оценка уровня устойчивого развития регионов Украины // Экономика Украины. – 2002. – № 2. – С. 34-42.
3. Павлов В.І. Методологія формування та механізми реалізації політики соціально-економічного розвитку регіону // Регіональна економіка. – 2001. – №1. – С. 18-29.
4. Романюк С.А. Державна регіональна політика в Україні: наслідки та необхідні зміни // Регіональні перспективи. – 2000. – №6. – С. 3-5.
5. Пила В.І., Абрамов В.М. Регіони України: соціально-економічна динаміка, проблеми та перспективи розвитку // Формування ринкових відносин в Україні. –

2006. – №6. – С. 114-124.

6. Статистичний щорічник
Луганської області за 2005 рік / Головне
управління статистики у Луганській
області. – Луганськ, 2006. – 416 с.

